

ДЕТСКА ГРАДИНА „ВЪЛШЕБСТВО“

гр. Своге, ул. „Чайка“2; cdg_drenov@abv.bg; тел: 0886 853941

Утвърждавам:.....

Директор / Н.Пешева /

**МЕХАНИЗЪМ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА И
НАСИЛИЕТО В ДГ „ВЪЛШЕБСТВО“
гр.Своге**

Изменен във връзка със заповед № РД09-5906/28.12.2017 на министъра на образованието и науката.

Целта на документа е да подмогне служителите и родителите в ДГ в техните усилия за създаване на сигурна и ненасилствена образователна среда. Документът се състои от две основни части – приложение с алгоритъм за прилагането му и необходими правила към него.

I. Измерения на насилието и тормоза в Детската градина

Какво е насилие?

В България в официална употреба е дефиницията на понятието „насилие“, дадена в параграф 1, т. 1-5 от допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето:

„**Насилие**“ над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда.

„**Физическо насилие**“ е причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание, без разстройство на здравето.

„**Психическо насилие**“ са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника, попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда.

„**Сексуално насилие**“ е използването на дете за сексуално задоволяване. Сексуално насилие и злоупотреба над дете според определението на Световна здравна организация е „участието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подготвено от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табу на обществото“.

„**Пренебрегване**“ е неуспехът на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи.

Насилието може да бъде от възрастен към дете, между деца и от дете към възрастен.

Какво е тормоз?

Тормозът е специфичен вид насилие сред децата и е сред най-неуловимите форми на агресивно поведение и насилие. Случаите на тормоз се извършват в групова среда, в присъствието на други връстници и в отсъствието на възрастни. Тормозът е форма на насилие, която се определя като сбор от съзнателни негативни постъпки, които са дълготрайни, насочени към едно и също дете от страна на друго дете или група. Тормозът, независимо от това как се упражнява, е много сериозно, оставящо травматични следи действие, защото тормозеният не може да се защити със собствени усилия. Тормозът не спира от само себе си, затова винаги е необходима външна намеса.

Проявите на тормоз в детската градина най-общо могат да бъдат разделени на следните основни групи:

Физически тормоз - блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

Психически тормоз – подмятане, подиграване, закачане, обиди, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на личните вещи, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене; словесни изрази, които имат за цел да унижат и оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Когато е в група – под формата на изолиране, игнориране, изключване от групови дейности, избягване, одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз.

Сексуален тормоз – представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смущаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унизителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение

Виртуален тормоз - обидни, заплашителни и подигравателни текстови съобщения по мобилен телефон, електронна поща, Skype или Facebook; разпространяване на материали, които уронват достойнството на детето или го унижават; снимането на детето с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видео в интернет или други канали без съгласие на неговите родители, разпространяване на слухове, клюки и заплахи в социалните мрежи, в това число открадната самоличност и др.

Разлики между тормоз и закачки или игра между децата

По-голямата част от ситуациите на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои – от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест.

На първо място важно е да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват. Следното би могло да помогне за правилна оценка на ситуацията:

- Ако децата се закачат, бутат или блъскат или си разменят шеги, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание, то най-вероятно става дума за игра.

- Ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е в постоянно доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно става дума за тормоз.

- Ако детето не се чувства добре от закачките и подигравките, тогава поведението може да е тормоз.

- Ако детето, към когото са отправени подигравките, поиска от другото дете да спре и той или тя не спират да се подиграват, тогава става въпрос за тормоз.

- Ако детето, който дразни, продължава да дразни или дразни отново и отново, това е тормоз.

- Ако дразненето е за нещо, което детето не може да промени (височина, носене на очила, тегло, способност да чете, атлетически способности и пр.), тогава може да е тормоз.

- Ако има и други хора наоколо, които наблюдават ситуацията и се окуражават или се присъединяват към ситуацията на подигравки, това е тормоз.

- Ако едното дете е по-силно или по-популярно, по-голямо на възраст или повластно, това може да е тормоз. Ако се касае просто за приятелска игра, учителят може да се намеси, за да предупреди децата да внимават да не се наранят. Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз, е необходимо да се предприемат съответните стъпки, описани в механизма.

Според чл. 7 ал. 1 и ал. 2 от Закона за закрила на детето всяко дете има право на закрила от насилие и всеки, на когото стане известно за дете, преживяло насилие, е длъжен да сигнализира органите по закрила.

II. Политика за превенция и интервенция на насилие и тормоз в детската градина.

1. Принципи, ценности, философия

Основен принцип при изграждането на институционална политика за противодействие на тормоза в ДГ“Вълшебство“е прилагането на цялостен подход, полагане на координирани и последователни усилия за предотвратяване на тормоза и насилието с цел създаване на по-сигурна образователна среда.

За да се изгради защитната мрежа в детската градина е необходимо:

- Да се поставят ясни граници;
- Да се формират ценности;
- Да се създадат правила и процедури, които не допускат прояви на насилие и тормоз в детската градина, В ДГ“ Вълшебство“ са изградени:
- Правила и решения във връзка с проявите на тормоз.
- Условия за превантивна работа – децата са включени в образователни дейности и игри, чрез които се възпитава уважение и толерантност към различията, развива се чувствителност към границите на другия, етика на взаимоотношенията, разграничава се приемливо и неприемливо поведение и др.
- Система за интервенция – деца, учители и родители са запознати с реда и условията за информиране и получаване на своевременно помощ.
- Мрежа от подкрепящи възможности за ползване услугите на общински психологически център за подкрепа, а при нужда и сътрудничество с други организации и институции.

Причините за насилието са винаги са комплексни и детската градина трудно би могла да повлияе на всички. Екипа на ДГ „Вълшебство“ насочва своите усилия към тези фактори, които са свързани със средата в ДГ като допринася за предотвратяване на проявите на агресия и насилие, чрез:

- Системни усилия за възпитаване у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията;
- Подобряване на физическата среда в детската градина, която не съдържа предпоставки за изява на агресивно поведение и в същото време създава условия за формирането на групата като общност;
- Работа с нагласите към ученето, които намаляват съревнователния елемент между децата, за сметка на екипната работа и споделяне на проблеми в общността на групата, както и участие на децата в мини детски проекти, изнесени дейности, които дават отлични резултати в тази посока;
- Следване на последователни стъпки за подкрепа и разбиране на последиците от насилието и справяне с неприемливото поведение на децата, които не наблягат на наказанието.

Институционалната политика се реализира на равнище детска градина и на равнище детска група, като на всяко едно от тези равнища се осъществяват дейности по превенция и интервенция.

2. Мерки за реализиране на ненасилствена образователна среда:

2.1. Действащ координационен съвет с ясни функции и делегирани отговорности, който да отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с насилието и тормоза. Съветът се ръководи от директора, който е защитил дисертационно изследване за домашното насилие. В него са включени психолог, двама учители и представител на родителската общност.

2.2. Оценка на ситуацията

Оценката и анализирането на ситуацията са от значение за планирането на дейности за изграждане на сигурна образователна среда. Оценката съдържа описание на информираността на заинтересованите страни с темата за насилието и тормоза, видовете и формите на насилие и тормоз в детската градина, честотата и местата на тяхното проявяване, както и участниците, които включва. Оценката съдържа и описание на реакцията до момента и планираните бъдещи действия, за повишаване на ефективността на реакцията.

Оценката се организира от ръководството на институцията и се осъществява от координационния съвет в началото на учебната година. За целта могат да се използват редица инструменти, като специални въпросници, анкети, дискусии с участие на цялата училищна общност, фокус групи с деца, учители и родители и др.

Резултатите от оценката и наличието на проблем се представят от координационния съвет и се обсъждат на тематичен педагогически съвет, на който участие могат да вземат всички заинтересовани страни. Резултатите се обсъждат и на родителски срещи.

2.3. Изготвяне на план за превенция и интервенция на насилието и тормоза

Планът за изпълнение се изготвя и реализира от координационния съвет и се утвърждава от директора с продължителност от една учебна година, като се актуализира в началото на всяка учебна година. Планът включва описание на всички дейности по превенция и интервенция на ниво институция и ниво група и е индивидуален за детската градина. В плана са очертани срокове и отговорности по изпълнение на дейностите по превенция и интервенция.

2.4. Планиране/актуализиране на дейности по превенция

2.4.1. Дейности по превенция на ниво детска градина

- Актуализиран е етичния кодекс на общността, съгласно ЗПУО.
- Създадени са единни правила, които са част от Правилника за дейността на институцията, в две стъпки:

1) Правила на поведение и ценности от всяка група

2) Обобщаване на правилата на ниво институция и вписване в Правилника за дейността на институцията.

- Запознаване на цялата общност на ДГ с определението, проявлението и последиците от насилието и тормоза.
- Повишаване квалификацията на педагогическия персонал за работа с програмите, включително реализиране на специализирани обучения за определени категории от работещите в институциите на предучилищното и училищното образование за превенция и справяне с насилието и тормоза.
- Информирание и актуализиране на информацията за наличните ресурси в общността - съществуващи услуги и програми за превенция и противодействие на насилието и тормоза в детската градина, училището и центъра за подкрепа за личностно развитие.

2.4.2. Дейностите за превенция на ниво група включват:

- Децата и учителят създават правила за поведение на групата.
- Обучителни дейности и работа с групата – флашмоб за агресията, асфалтови рисунки, ролеви игри, споделяне на опит, дискусии за толерантно общуване и други. Целта е да се създаде пространство, в което се говори открито за насилието и тормоза и се работи за формирането у децата на нагласи и социални умения за здравословно и ненасилствено общуване, емпатия, толерантност и уважение към различията, решаване на конфликти и др. Основните теми могат да бъдат:

1. Правата на децата и отговорностите, които те създават по отношение на околните.

2. Ценностите – какво са, какви могат да бъдат, как се проявяват в поведението, как се прилагат в ежедневието;

3. Какво представляват насилието и тормозът, разпознаваме ли ги, как можем и на кого да съобщаваме за случаи на насилие и тормоз;

4. Какви са преживяванията на извършителя, последователите, потърпевшия и наблюдателите;

5. Как се чувстваме, когато видим прояви на насилие и тормоз и какво правим? Какво можем да направим;

- Използване на подход, ориентиран към децата за работа с връстници, осигуряване на условия за участие на децата, които да станат естествените помощници при реализирането на дейностите по превенция.

- Провеждане на тематични родителски срещи.

2.5. Дейности по интервенция

2.5.1. Дейности по интервенция на ниво институция

Дейностите по интервенция на ниво институция са включени в Годишния план за дейността на институцията и се приемат на първия педагогически съвет за учебната година. Включват:

- Водене на дневник със случаи и процедури за управление на информацията
Дневникът със случаи се създава за целите на анализа и планирането на цялостна политика за превенция и интервенция на насилието и тормоза. В него се документират единствено ситуациите, съответстващи на второ и трето ниво според приетата класификация (Приложение 1), при които е необходима и намесата на координационния съвет. В Дневника със случаи се описва следната информация: дата, група, участници, вид насилие и ниво, какво е предприето като действие, подпис на служителя.

На базата на вписаните ситуации координационният съвет извършва анализ и оценка на риска от продължаване на насилието и тормоза. Координационният съвет е отговорен за анализа и разпознаването на деца, които участват и се въвличат в ситуации на насилие и тормоз, без значение дали извършват проявите или са пострадали от насилието. От анализа координационният съвет дава становище за индивидуална работа по случай с дете, което се намира в ситуация на риск по смисъла на Закона за закрила на детето и Закона за предучилищното и училищното образование, предлага мерки и конкретни интервенции, които могат да бъдат индивидуална, групова работа и др. Координационният съвет дава становище и насочва детето към допълнителна подкрепа за личностно развитие на дете в риск.

Дневникът се съхранява при директора или при друг член на координационния съвет, определен от директора на училището.

- Инициране на работа по случай, включително насочване на случая към други служби.

При случаи от трето ниво, както и по преценка при случаи от второ ниво, незабавно се уведомява Дирекция „Социално подпомагане“ (Отдел „Закрила на детето“ – ОЗД) и/или полицията. Уведомените институции започват проверка на сигнала по реда на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция (виж Приложение 3: Кой, кога и къде може да подава сигнал за дете в риск?), в който следва се включи представител на институцията (учител на групата, психолог).

Индивидуалната работа по случай с дете се осъществява интегрирано от мултидисциплинарен екип. При становище от координационния съвет в детската градина за инициране на работа по случай или ако не се свика Координационен

механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция, психологът следва да иницира работа по случай с детето в детската градина. Всеки служител в детската градина и центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено е длъжен при установяване на случай на насилие и тормоз незабавно да уведоми директора на институцията.

2.5.2. Дейности по интервенция на ниво група - отнасят се до всички ситуации на насилие и тормоз според приетата класификация (Приложение 1).

- Обсъждане между децата и учителя на групата, с цел изясняване на възникнал проблем, влиянието върху всички участници и свидетели, последствията, както и възможните решения.
- Съвместни действия между учител и психолог и включване на външни специалисти. Може да се организират допълнителни занятия с цялата група с подкрепата на психолога или педагогическия съветник. За целта би могъл да се покани и външен за детската градина специалист.
- Използване на посредник при разрешаване на конфликта
- Провеждане на тематична родителска среща

3. Работа с родители

Включването на родителите е важна част от реализирането на цялостната политика и важно условие за нейната ефективност. Съгласно стратегията и политиката на общността, родителите са партньори в дейностите по превенция и интервенция. Партньорството с родителите за съдействие по превенция на насилието и тормоза може да се осъществява чрез:

- Провеждане на тематична родителска среща, в която учителите да запознаят родителите с цялостната политика, да им се представят основните моменти в механизма и да се дискутира тяхната готовност да участват.
- Покана към родители, които да се включат, като представят своите професии, хобита, интереси, така че да направят видима връзката между образованието и приложението му в живота.
- Партньорството с родителите в случаи на интервенция е от съществена необходимост и в посредническата им роля в осъществяването на връзки между детската градина с други родители, организации и институции, когато това се налага. Насоки за работа с родители, когато не съдействат: В случай, че родителите отказват да съдействат или по някакъв начин саботират действията на детската градина, учителят следва да се обърне към координационния съвет и случая да се обсъди.

4. Ресурсна обезпеченост

Ръководството на институцията се ангажира с осигуряването:

- ежегодно обучение на служителите по теми, свързани с насилието и тормоза;

- обучени специалисти за интервенция в ситуации на тормоз в институцията, а при липса на такива, търси съдействие от външни за институцията специалисти, които са с експертиза за интервенция в ситуации на тормоз;

- информационни материали по темата за насилието и тормоза;

- обучения и проучвания на МОН за включване на общността в тематични области, свързани с насилието и тормоза.

АЛГОРИТЪМ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА МЕХАНИЗМА ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО В ДГ „Вълшебство“- гр.Своге

1. Запознаване на педагогическите специалисти и останалите служители с Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата предучилищното и училищното образование по ред, определен от директора.

2. Създаване/актуализиране на институционалните политики в съответствие с препоръките, описани в Механизма.

3. Създаване на Координационен съвет – състав (председател, членове) със заповед на директора на образователната институция.

4. Извършване на „оценка на ситуацията“ в началото на учебната година и анализ на резултатите от Координационния съвет.

5. Изготвяне/актуализиране на едногодишен план от Координационния съвет на базата на резултатите от „оценката на ситуацията“ и спецификата на образователната институция. Планът съдържа ясни срокове, ангажименти и отговорности за дейностите по превенция и интервенция на насилието и тормоза, като следва няколко задължителни стъпки:

5.1. Дейности за превенция:

- Създаване/актуализиране на етичен кодекс на институцията;
- Създаване/актуализиране на правила в Правилника за дейността на детската градина (на ниво група и на ниво институция);
- Осигуряване на участие на децата в подготовката, организирането и реализирането на дейностите по превенция;
- Планиране на конкретни дейности по превенция на ниво група – отбелязване на празници, участие в инициативи, уъркшопи, организиране на ателиета и др.;
- Планиране на конкретни дейности за реализиране на партньорство с родители – провеждане на тематични срещи, организиране на заботилници за родители и др.

5.2. Дейности за интервенция

- Създаване/актуализиране на процедури за действие при инциденти, работа по случай, включително насочване към услуги;

- Въвеждане на Дневник за случаи на насилие и тормоз за съответната учебна година; Всяка описана в дневника ситуация, съдържа следната информация: дата, група, участници, вид насилие и ниво, предприети действия, подпис на служителя.

6. Изготвяне на годишен доклад от Координационния съвет и препоръки за създаване на по-сигурна образователна среда до ръководството на институцията.

Приложения:

Приложение 1: Признаци, по които могат да се разпознаят насилието и тормозът

Приложение 2: Класификация на формите на насилие и тормоз и предприемане на съответни действия

Приложение 3: Насоки за интервенция

Приложение 4: Кога, кой и къде може да подава сигнал за дете в риск?

Приложение 5: Примерни инструменти за оценка

Координационен съвет по превенция на насилието и тормоза в ДГ

Председател: Симона Иванова

Членове:

1. Надя Пешева

2. Евелин Томова